

JARQO'RG'ON MINORASI: QORAXONIYLAR DAVRINING ME'MORIY YODGORLIGI

Rassom ta'mirlovchi Sherboyeva Sojida ¹

MAQOLA MALUMOTI

ANNOTATSIYA:

MAQOLA TARIXI:

Received: 11.06.2025

Revised: 12.06.2025

Accepted: 13.06.2025

KALIT SO'ZLAR:

Jarqo'rg'on minorasi,
Qoraxoniylar davri, islom
me'morchiligi, kufiy
yozuv, sirli g'isht,
arxitektura.

Mazkur maqolada Surxondaryo viloyatida joylashgan Jarqo'rg'on minorasi arxitekturasini, tarixiy manbalardagi o'rni va uning Qoraxoniylar davri me'moriy uslublaridagi ahamiyati ilmiy jihatdan tahlil qilinadi. Shuningdek, minoraning o'ziga xos bezaklari, yozuvlari va u orqali o'rta asrlar musulmon me'morchiligining rivojlanish bosqichlari yoritiladi.

KIRISH. O'zbekiston hududidagi islomiy me'morchilik yodgorliklari orasida Jarqo'rg'on minorasi alohida o'rin tutadi. Ushbu inshoot 12-asr boshlariga, aniqrog'i 1108–1109-yillarga taalluqlidir va Qoraxoniylar sulolasi davrida qurilgan. Minora nafaqat diniy jihatdan, balki me'moriy va estetik tomonlama ham o'z davrining yuksak namunalaridan biri hisoblanadi. Bu maqolada Jarqo'rg'on minorasining qurilish uslubi, tarixiy ahamiyati va bezak elementlari chuqur tahlil qilinadi.

Jarqo'rg'on minorasi Surxondaryo viloyati, Jarqo'rg'on tumanida joylashgan. U qadimiy Kat shahrining masjidi yonida barpo etilgan bo'lib, hozirda ushbu masjid vayron bo'lgan. Minora Qoraxoniylar hukmdori — Abul Fath Mahmud ibn Ahmad hukmronligi davrida, 1108–1109 yillarda qurilgan.

Minoraning ustida joylashgan kufiy yozuvlarda quruvchi me'mor Ismoil ibn Tahir ibn Mahmud nomi tilga olingan, bu esa tarixiy an'anaviy arxitekturada mualliflik tushunchasining mavjudligini ko'rsatadi.

Jarqo'rg'on minorasi balandligi taxminan 21 metrni tashkil qiladi, asl holida esa 40 metrdan ortiq bo'lganligi taxmin qilinadi. Minoraning eng diqqatga sazovor jihatlaridan biri — uning aylana shakldagi asosiy tanasi to'rt qator yarim dumaloq ustunlar bilan

bezatilganidir. Bu ustunlar geometrik uyg'unlikda joylashtirilgan va minoraga o'ziga xos rel'eflik berilgan.

Minora pishiq g'ishtdan terilgan bo'lib, g'ishtlar orasida kufiy yozuvlar, girih naqshlar va guldor bezaklar mavjud. Bezashda nafaqat me'moriy, balki epigrafik san'at ham qo'llanilgan.

Minoraning tanasida joylashgan kufiy yozuvlar Qur'oni karim oyatlari va duo iboralari bilan bezatilgan. Yozuvlar naqshlar bilan uyg'unlashgan bo'lib, ular nafaqat diniy mazmunga, balki estetik ko'rinishga ham ega. Yozuvlar yuqori aniqlik va simmetriya bilan ishlangan bo'lib, bu o'rta asr musulmon epigrafikasining rivojlanganligini ko'rsatadi.

Jarqo'rg'on minorasi Qoraxoniylar davrining arxitektura san'atida yuksak darajada rivojlanganligini isbotlovchi muhim yodgorlik hisoblanadi. U zamonaviy o'zbek me'moriy merosining eng qadimiy poydevorlaridan biridir. Ushbu inshoot o'rta asr Markaziy Osiyo musulmon me'morchiligi uchun o'ziga xos maktab bo'lib xizmat qilgan.

Minora 20-asrda UNESCO ro'yxatiga kiritish uchun nomzod sifatida tavsiya etilgan va hozirda milliy darajadagi madaniy yodgorlik sifatida muhofaza qilinmoqda

Xulosa. Jarqo'rg'on minorasi — Qoraxoniylar davrida barpo etilgan yuksak me'moriy san'at namunasi bo'lib, uning naqshinkorligi, yozuvlari va arxitektura shakli O'rta Osiyo me'morchiligi tarixida alohida o'rin tutadi. Bu yodgorlik orqali biz nafaqat diniy, balki madaniy, siyosiy va san'at tarixini ham o'rganish imkoniyatiga ega bo'lamiz. Shu bois, Jarqo'rg'on minorasi kelajak avlodlar uchun saqlanishi va ilmiy jihatdan chuqur o'rganilishi zarurdir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Bulatov M. – O'zbekiston me'moriy yodgorliklari, Toshkent, 1985.
2. Pugachenkova G.A. – Iskustvo Sredney Azii, Moskva, 1976.
3. Khakimov N. – Surxondaryo tarixi va me'morchilik yodgorliklari, Termiz, 2010.
4. UNESCO – Islamic Architecture along the Silk Road, 2019.